

*Кривецька О.**

БІОПІРАТСТВО. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДСТВА, ДЕРЖАВИ, КОРИННИХ НАРОДІВ І ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ

Ніщо так не впливає на розвиток сучасного міжнародного права, як людський інтелект. Саме людина, удосконалюючи набуті століттями знання, часто із використанням ресурсів природи, спонукає право розробляти нові норми і стандарти. При цьому право відкриває себе по-новому, стикаючись із внутрішніми протиріччями, адже інтелектуальна діяльність людини вибудовує систему часто неузгоджених зв'язків всередині себе самої. Прикладом такої неузгодженості є біопіратство, що породжує ряд етичних і правових суперечностей, які автор статті вбачає в наступному.

- Біопіратство – явний приклад лобіювання приватних інтересів монополій, які порушують права корінних народів, патентуючи їх генетичні ресурси і традиційні знання корінних народів, а також технологій, похідних від цих знань, а також гальмують розвиток науки, обмежуючи доступ до цих відкриттів [4].
- Такі технології можуть бути застосовані в насильницьких цілях, тобто для виробництва біологічної зброї.
- Відсутній єдиний міжнародно-правовий документ, який би регулював режим використання та застосування запатентованих об'єктів.
- Внаслідок відсутності узгодженого правового механізму «країни походження генетичних ресурсів» [1, ст.2] не отримують компенсацій за використання їх досвіду та природного багатства і не мають права вимагати звіту про цілі та результати

На сьогоднішній день міжнародним організаціям не вдалося вивести єдиного підходу навіть до правової доцільності патентування генетичних ресурсів і біотехнологій, не кажучи вже про конкретні механізми та стратегії. Проаналізувавши різні джерела, М.О. Медведєва все-таки дійшла висновку, що на рівні міжнародного права існує тенденція до того, щоб дозволяти патентувати біотехнологічні продукти і методи, однак заборонити розповсюдження захисту права інтелектуальної власності на генетичні ресурси, які не є результатом людської винахідливості, з метою забезпечувати привілеї дослідникам і фермерам [3, с.121].

Згідно з цією позицією, біопіратство набуває правового захисту і формально перестає бути проблемою, що насправді таїть величезну небезпеку. Як уже було зазначено вище, з розвитком технологій біопіратство цілком може стати одним із інструментів біотероризму. Крім того, із даною практикою тісно пов'язане патентування послідовностей генів [4], що не дозволяє науковцям вільно проводити дослідження, особливо у сфері медицини. З цього випливає ще один недолік біопіратства – патентування фармацевтичними компаніями (переважно США) традиційних аювердичних рецептів. Лише цих трьох прикладів достатньо для того, щоб усвідомити злочинність і небезпеку даної практики патентування по відношенню до прав людини і всієї світової спільноти.

* студентка 3 курсу спеціальності «міжнародне право» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: доц. Хонін В.М.

Отже, на сучасному етапі біопіратство – це сфера протистояння людського досвіду в особі корінних народів, людського інтелекту на прикладі наукових розробок і людського егоїзму, втіленого в ТНК, які використовують у комерційних цілях і досвід, і інтелект. Завдання міжнародного права полягає в тому, щоб за допомогою вироблених підходів і уніфікованих норм перетворити цю конфронтацію у взаємодію. Перший крок до такого взаємопроникнення – це визнання світової важливості за генетичними ресурсами, переходять із категорії знань корінних народів у надбання всього людства.

Етично-правова проблема біопіратства полягає ще й у тому, що досягнення інтелектуальної діяльності потрапляють у «чорну діру авторського права» [6], а спільний досвід, який може пригодитися у боротьбі з голодом, бідністю, продовольчою кризою та іншими випробуваннями сьогодення [2], перетворюється в інструмент задоволення корпоративних інтересів. Ми пропонуємо створити на міжнародному рівні універсальний документ, що регулював би тільки дане питання на основі такого головного принципу: традиційні знання і технології, визнані як загальнопрактиковані, не підлягають патентуванню. Під загальнопрактикованістю слід розуміти застосування таких об'єктів протягом строку продуктивної діяльності більше, ніж одного покоління. При цьому документ повинен містити чітко прописані тривалість такого строку, правила та особливості режиму використання об'єктів і справедливого поділу вигод для кожної сфери, де може мати місце біопіратство, а також встановлювати заходи контролю над реалізацією у мирних цілях технологій, на які не поширюється дана «презумпція».

Крім того, документ передбачатиме конкретні санкції за порушення таких *jus cogens*, які здійснюватиме міжнародний трибунал. І, що найголовніше, даним актом буде припинено дію всіх інших джерел, які різними методами та з політичних міркувань окремих суб'єктів міжнародного права регулювали відносини біопіратства та спричиняли колізії у цій сфері. Діятиме принцип пріоритетності спеціального закону над загальним.

Для реалізації поставлених завдань на основі конкретної норми буде створена спеціальна і єдина міжнародно-правова інституція у складі представників усіх держав світу і неурядових організацій – із охорони як природи, так і інтелектуальної власності. Таким чином захист природної різноманітності, здоров'я населення, світової безпеки та прав людини від біопіратства забезпечуватиметься з позицій узгодженості та етичності, а всі декларативні підходи, регулятивні принципи та правозастосовчі рішення матимуть обов'язковий характер і одне нормативне джерело.

Результат розв'язання проблеми біопіратства покаже, чи «подорослішала» світова спільнота настільки, щоб підпорядкувати особисті та державні потреби інтересам усього людства. Досягнення цієї мети можливе лише шляхом розробки міжнародного акту, в якому будуть враховані усі виклики та стрімкі зміни, що постають перед сучасністю.

Література

1. Конвенція ООН про біологічне різноманіття від 5 червня 1992 року //Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. WIPO/GRTKF/iwg/3/6 //Mode of access: <http://www.wipo.int>.
3. Медведєва М.О. Міжнародне право та біотехнології /Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. – К.:Видавничий дім «Промінь», 2006. – 256.
4. Ричард Столлман. Биопиратство или биокаперство? //Режим доступу: <http://piter.indymedia.org/node/11303>.
5. Lessig L. The future of ideas. – New York: Vintage Books, 2002. – P. 250.